

Izrael és az ENSZ. A kétállamos megoldás és a megszállás értelmezési nehézségei

Israel and the UN. Difficulties in Interpreting the Two-State Solution and the Occupation

Paragi Beáta

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.3.05

Összefoglaló: Az izraeli–palesztin kapcsolatok vizsgálata esetén egyfajta tudományos dogmának számít, hogy a probléma oka az izraeli megszállás, a megoldás pedig a terület két államra történő felosztása. E logikai keretben az izraeli telepek számítanak a gondok fő forrásának, mivel azokat – a megszállást szabályozó nemzetközi humanitárius joggal ellentétben – a leendő (remélt) palesztin állam területén hozták létre az évtizedek során. E tanulmány célja annak a megvilágítása, hogy miért is nehéz megszállásnak tekinteni Izraelnek a palesztin területeken való jelenlétét és tevékenységét, illetve mit szándékozik tenni az ENSZ annak érdekében, hogy a megszállás helyett alternatív értelmezési és vonatkoztatási keretet teremtsen. A kérdések megválaszolásához elsősorban a palesztin területek státuszával kapcsolatosan eddig megjelent hivatalos és tudományos forrásokat, a Nemzetközi Bíróság állásfoglalását kérő ENSZ-közgyűlési határozatot (2022), illetve az annak háttérét adó beszámolókat használtam fel. Ahogy azt a levont következtetések is jelzik, vagy Izrael képtelen a palesztin területek határai felett is ellenőrzést gyakorló hatalomként a nemzetközi jogi normák betartására, vagy a nemzetközi jog által ismert fogalmi keretek alkalmatlanok a probléma kezelésére.

Kulcsszavak: Izrael, palesztin területek, megszállás, nemzetközi jogi normák

Abstract: *When examining Israeli–Palestinian relations, it is a kind of scientific dogma that the cause of the problem is the Israeli occupation, and the solution is the division of the territory into two states. In this logical framework, the Israeli settlements are considered the main source of problems, since they were established in the territory of the future (hoped-for) Palestinian state over the decades, contrary to the international humanitarian law governing the occupation. The purpose of this study is to shed light on why it is difficult to consider Israel's presence and activities in the Palestinian territories as an occupation, and what the UN intends to do in order to create an alternative framework of interpretation and reference instead of the occupation. To answer the questions, I primarily used the official and scientific*

sources published so far regarding the status of the Palestinian territories, the UN General Assembly resolution (2022) requesting the opinion of the International Court of Justice, and the reports providing its background. As the conclusions drawn indicate, either Israel is incapable of complying with international legal norms as a power exercising control over the borders of the Palestinian territories, or the conceptual frameworks known by international law are unsuitable for dealing with the problem.

Keywords: *Israel, Palestinian territories, occupation, international legal norms*

Bevezetés¹

Míg a palesztin mandátum felbomlása (1949) és a harmadik arab–izraeli háború (1967) között még két évtized sem telt el, addig az izraeli megszállás kezdete (1967) óta 56, a palesztin autonómiát létrehozó oslói megállapodások (1993) óta pedig 30 év múlt el.

Mivel a megszállás a nemzetközi humanitárius jog szerint ideiglenes állapotot jelez, az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) a 242. (1967), majd a 338. (1973) számú határozatával már a kezdetekkor felszólította Izraelt a megszállt területekről való kivonulásra („*withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied*”).² A „területet a békéért” elvet azonban Izrael és a vele háborúban állt arab államok közötti béke feltételül írták elő, s nem a palesztin állam létrehozásának az eszközét látták benne annak idején. A jelentőségét mégis az adja, hogy a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) is elfogadta azt rendezési elvként a palesztin állam kikiáltásakor (1988), majd az Izraellel aláírt, máig hatályban lévő oslói megállapodások (1993) is arra épültek – többek között.

A palesztin nép önrendelkezéshez való jogát az ENSZ 1974-ben egy közgyűlési határozattal,³ Izrael pedig az oslói elvi nyilatkozat (*Declaration of Principles*) aláírásának előfeltételül szolgáló levélváltással (*mutual recognition*) ismerte el.⁴ Miközben a palesztin területek státuszát hivatalosan a nemzetközi humanitárius jog (*international humanitarian law, IHL*) és az oslói megállapodások sajátos kombinációja határozza meg egy önkormányzat (autonómia, Palesztin Nemzeti Hatóság, PNH) formájában, az évtizedek során a nemzetközi közösség tagjainak többsége már az 1988-ban kikiáltott, az erőszak-alkalmazást elutasító és Izraelnek a létezéshez való jogát elfogadó palesztin államot is elismerte. A Ciszjordániára redukált entitás az ENSZ által szimbolizált nemzetközi életben, illetve együttműködésben 2012 óta „nem tag megfigyelő államként” (*non-member observer state*) vesz részt.⁵

A formális elismerések ellenére a kétállamos megoldás soha nem tűnt annyira elérhetetlennek, sem a palesztinkérdés annyira lényegtelennek, mint napjainkban.⁶ Területi integritás, nemzetközi jogilag elismert határok és szuverén

államiság nélkül a Palesztin Nemzeti Hatóság fennállása paradox módon éppen annak a Palesztin Felszabadítási Szervezetnek (PFSZ) a legitimitását gyengítette az évtizedek során, amely az önrendelkezési jogért és a menekültek visszatérésének a jogáért küzdő palesztin nép egészének a törvényes képviselője.⁷ Nem véletlen, hogy a helyi és a nemzetközi közvélemény egyaránt arra számít, hogy Izrael – a 2022 végén hivatalba lépett Netanjahu-kormány programjával összhangban – úgy „annektálja” Ciszjordánia (izraeli terminológia szerint: Júdea és Szamária) egy részét, hogy közben a palesztin területek jövője nem a palesztin félen, hanem a zsidó állam regionális külpolitikai érdekein és belpolitikai erőviszonyain múlik. Az előbbi kapcsán az annexiónak az Egyesült Arab Emírségekkel és a Bahreinnel megkötött Ábrahám-megállapodások (2021) és a Szaúd-Arábia és Izrael közötti „napról napra erősebb közeledés” szabhat ideiglenes gátat.⁸ Az Arab Liga ún. szaúdi béketerve (2002) még a palesztin állam létrehozásához kötötte az Izraellel való normalizációt, de az öbölállamokkal való történelmi megállapodásokban e feltétel már nem jelenik meg, csupán a (*de facto*) annexió folyamatának az ideiglenes befagyasztása.⁹ Míg az oslói folyamat időszakában a tágabb regionális béke kulcsának tekintették a palesztin politikai önrendelkezés megteremtését, illetve távlatilag az állam létrehozását, addig napjainkban a helyzet épp fordított: a palesztinok helyzete függ az Izraellel való normalizációtól, vagyis az Izrael és arab államok között egyesével megkötött megállapodások egyedi feltételeitől. A távlati elképzelések között éppúgy megtalálható egy területileg csonka, demilitarizált palesztin állam víziója,¹⁰ mint az urbanizált palesztin területeknek a hat bantusztánba¹¹ szervezése annak érdekében, hogy a zsidó telepéseknek otthont adó területeket Izraelhez csatolhassák.

Intellektuális/értelmiségi kritikák szerint a telepekkel elsősorban nem a geopolitikai elhelyezkedésük a gond, hanem az, hogy azokra a palesztin–izraeli konfliktus okaként, illetve a felszámolásukra az „oslói szellemben” szinte mágikus megoldásként tekintenek, miközben a probléma egyéb komponenseit figyelmen kívül hagyják.¹² Az oslói folyamatot és a kétállamos megoldást ugyanakkor nemcsak a jobboldali, illetve a radikális palesztin és zsidó szervezetek támadták az utóbbi harminc évben, de izraeli és palesztin értelmiségiek egy szűk köre már az 1990-es években felhívta a figyelmet az abban rejlő csapdákra.¹³ Habár Jehuda Senhav véleménye nem tartozik a főáramlatba, ő például kifejezetten károsnak, a múlt meghamisításának tartja az izraeli baloldalhoz, valamint a nemzetközi *peace industry*hoz köthető felfogást, amely szerint a megszállás, illetve a telepések jelentik a béke akadályát.¹⁴ Az érvelésük közös eleme, hogy a zsidók és a palesztinok közötti probléma gyökere nem 1967-ben, nem is 1948-ban, hanem még korábban keresendők.¹⁵

Célok, módszerek és források

A fentiek, illetve a *Külügyi Szemle* előző számában megjelent cikk¹⁶ alapján a tanulmány célja egyrészt annak a körüljárása, hogy milyen csapdák húzódtak meg az oslói, illetve a kétállamos megoldásban, amelyek miatt napjainkra a palesztin területek (*de jure* és *de facto*) státusza bonyolultabb lett, mint valaha volt. E kérdés megválaszolásához a palesztin önrendelkezési jog, valamint annak megsértése szempontjából közelítjük meg a problémát. Másrészt pedig igyekszik feltárni azokat az aktuális fejleményeket – a nemzetközi közösség, illetve az ENSZ¹⁷ jelenlegi szerepét és lehetőségeit –, amelyek elvileg segíthetnek a megszállás mibenlétének az (át)értelmezésében. Közös a két kérdésben, hogy velük kapcsolatban általában a kétállamos megoldást (az 1967-es határokat) tekintik a viszonyítási alapnak, miközben az 1947/49-es eseményeket figyelmen kívül hagyják. A kutatás során felhasznált adatok forrása:

- a palesztin területek státuszát meghatározó dokumentumok (ENSZ-határozatok, az izraeli Legfelsőbb Bíróság által hozott döntések, az oslói megállapodások), valamint az azokban lefektetett elvek,¹⁸ illetve az azokat feldolgozó tudományos források;¹⁹
- a Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice*, ICJ) állásfoglalását kérő ENSZ-közgyűlési határozat,²⁰ valamint a témával foglalkozó ENSZ-bizottságok (*UN Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Palestinian Territories*; *UN Independent International Commission of Inquiry* [UN HRC ICI]) és a *UN Special Political and Decolonization Committee* [UNGA SPDC] által 2022 folyamán készített háttéranyagok.²¹

Bár az ENSZ testületeit a legkevésbé meghatározó külső szereplők között tartják számon (a palesztinkérdésben is), a szervezet – az alapokmánya, illetve az intézményrendszere révén – mégis döntő szerepet játszik a jogi és a közéleti diskurzus alakításában.

A megszállás elmélete: a nemzetközi humanitárius jog dióhéjban

Miközben a területi integritás, illetve a szuverenitás tiszteletben tartása, tehát más államok területi annexiójának a tilalma a nemzetközi kapcsolatok alapelvei közé tartozik, a megszállást a fegyveres konfliktus esetében alkalmazandó IHL²² szabályozza. Ennek megfelelően, a IV. hágai egyezmény (1907) mellékletének 42. cikke szerint megszálltnak kell tekinteni „azt a területet, amely ténylegesen az ellenség hadseregének hatalmába került; [a] megszállás csupán azokra a területekre terjed ki, amelyeken ez a hatalom fennáll és gyakorolható”.²³ A „megszállás jogának kiindulópontja, hogy a [megszállt] területi állam nem

veszíti el szuverén jogait a megszállt terület felett, (...) így [azokat] a kérdéses időszakban a megszálló hatalom gyakorolja”.²⁴ A 20. század folyamán erre talán Norvégia német megszállása volt a legegységesebb példa.

A genfi jog (1949) szerint a megszállt helyeken élőket területi ellenőrzés hiányában is mindaddig védi a nemzetközi humanitárius jog, amíg hatalmat gyakorolnak felettük.²⁵ A megszálló hatalomnak kötelessége a *status quo* megőrzése, a polgári lakosság védelmének a megszervezése, illetve a közigazgatási rendszernek a – megszállt terület lakossága érdekében történő – működtetése is.²⁶ Emellett tilos minden olyan intézkedés – így területek, tulajdonok, ingatlanok kisajátítása, a saját állampolgárainak a megszállt területekre való betelepítése –, amely akár csak *de facto* annektáláshoz is vezetne.²⁷

Ami a palesztin területek státuszát és megszállását illeti, a brit mandátum-időszakot (1920–1947/1948), valamint az első arab–izraeli háborút²⁸ (1948–1949) követően a Gázai övezet Egyiptom katonai megszállása alatt állt (1949–1967). Ugyanebben az időszakban Ciszjordánia Jordánia államterületének volt a része. Ezt az annexiót a nemzetközi közösség – Nagy-Britannia, Irak és Pakisztán kivételével – nem ismerte el, és a harmadik arab–izraeli háborút követően Izraelt is felszólította az általa megszállt területekről való visszavonulásra (ENSZ BT 242/1967), majd 1974-ben – a területi bázis definiálása nélkül – elismerte a palesztin népnek az önrendelkezéshez való jogát. Jordánia részéről Husszein király 1988-ban deklarációban mondott le minden Ciszjordániára vonatkozó igényről.²⁹

Miközben az ENSZ BT említett határozata óta a palesztin területeket (Ciszjordániát és a Gázai övezetet is) az izraeli belső jog, valamint – a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye értelmében – a nemzetközi jog is³⁰ megszálltnak tekinti, a jogi térkép és a politikai táj nagyban különbözik egymástól. Bár az elnevezés használata az évtizedek során Izraelben is elfogadottá vált, sem a megszállás tényének elismerése, sem a független palesztin állam létrehozásának célja nem szerepelt az Izrael és a PFSZ által aláírt oslói megállapodások szövegében.³¹ A jelen tanulmány kapcsán különösen a civilek (zsidó telepések, palesztin lakosság) státuszára vonatkozó előírások relevánsak, mivel a nemzetközi humanitárius jog értelmében „[n]emzetközi fegyveres összeütközés felei nem hurcolhatják át kényszerrel vagy telepíthetik ki egy megszállt terület polgári lakosságának egészét vagy részét, kivéve, ha az érintett polgári személyek biztonsága vagy parancsoló katonai okok ezt megkívánják”, továbbá „az államok nem hurcolhatják vagy telepíthetik át saját polgári lakosságuk egy részét az általuk megszállt területre”.³² A zsidó telepések tehát azért jelentenek „biztonsági kockázatot” Izrael számára, mert a palesztinok által sajátjukként elismert területen, illetve az IHL rendelkezéseivel szemben jönnek létre az 1970-es évek óta. Ha nem lennének ott, ahol vannak, az izraeli hadseregnek, mint megszálló erőnek nem lenne feladata megvédeni őket.

Facts on the ground: az izraeli megszállás de facto sajátosságai

Az ENSZ Közgyűlésének – az államok baráti kapcsolatainak és békés egymás mellett élésének alapelvét rögzítő – 2625. sz. határozata szerint „[e]gy gyarmat területének vagy egyéb, önkormányzattal nem rendelkező területnek a jogállása az [Egyesült Nemzetek Alapokmánya] értelmében elkülönül az azt igazgató állam területének jogállásától”.³³ Bár a palesztin területek helyzete kapcsán az apartheidtel való analógiának, illetve a gyarmat(osítás) (*colonialism, settler colonialism, colonial governance*) kifejezésnek a tudományos munkákban való alkalmazását elfogadottnak tartják,³⁴ azok nemzetközi jogi tekintetben nem egyértelműen gyarmatok, hanem – az oslói megállapodások értelmében – valami egészen sajátos önkormányzattal rendelkező területek. Mivel a jogállásuk nem teljesen különül el Izraelétől,³⁵ a fennálló rendszert a palesztin kutatók „gyarmati, területen kívüli autonómiaként” (*colonial extraterritorial autonomy*) is koncepcionalizálják, amelynek célja Izrael számára maximális hozzáférés biztosítása a területhez (földhöz) minimális palesztin (személyi) jelenléttel.³⁶ Mivel a PFSZ kvázi „egyenrangú” aláíró félként jegyzi az önkormányzatiságot létrehozó oslói megállapodásokat, Izrael nem nevezhető egyértelműen „igazgató államnak”. Ugyanakkor a palesztin fél – az oslói megállapodásokkal összhangban, illetve a Gázai övezetből való egyoldalú izraeli kivonulás következményei miatt – csupán részleges, korlátozott, az izraeli érdekeknek alárendelt szuverenitást gyakorol a palesztin területek felett.³⁷

Jogi tekintetben – az izraeli Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásai és ítéletei alapján – Izrael is megszálltnak tekinti a palesztin területeket,³⁸ továbbá a nemzetközi humanitárius jog tükrében értelmezi az ott történeteket, legalábbis az egyedi esetekben.³⁹ Ennek a jogfelfogásnak megfelelően szervezte meg az ot-tani adminisztrációt is, ha nem is teljesen következetesen. A telepesszozgalmot ellátását, illetve védelmét ugyanis már jóval az oslói megállapodások aláírása előtt felvállalta az állam az izraeli jog területen kívüli értelmezésével.⁴⁰ Ezzel megalapozta azt a katonai megszállást kiegészítő (jog)rendet,⁴¹ amelyet napjainkban a helyi és a nemzetközi jogvédő szervezetek apartheidnek nyilvánítanak. A nemzetközi közösség hivatalos szereplői ugyanakkor következetesen tartózkodnak a fogalom használatától. Függetlenül attól, hogy milyen elnevezést kap, e rendszer sajátosságát az adja, hogy Izrael csupán politikailag érdekelt a terület⁴² (mint földrajzi fogalom) és a zsidó telepések feletti szuverenitás kérdésében. A palesztin lakosság ellenőrzését pedig csak oly mértékig kívánja ellátni, hogy megszálló hatalomként a saját biztonsági érdekeit költségghatékony módon – katonai eszközökkel, a telepésekkel való együttműködéssel, illetve a palesztinok jogainak szelektív tiszteletben tartásával – megvédje.

Minden későbbi tagadás⁴³ ellenére, Izrael legkésőbb az oslói megállapodások aláírásakor, vagyis 30 éve, politikai tekintetben is elfogadta, hogy a területek

státusza „megszállt”, azaz arra Izrael belső joghatósága nem terjed ki.⁴⁴ Bár az 1990-es években a PFSZ-szel kötött megállapodások szellemében vállalta a visszavonulást, az végül a Gázai övezet esetében is csak úgy valósult meg (egyoldalúan, 2005-ben), hogy a nemzetközi közösség a gázai-izraeli határt nem ismerte el Izrael külső határának, tehát a területet továbbra is megszálltnak tekinti.

Szintén érdemes idézni, hogyan rendelkezett az átmeneti megállapodás (Oslo II)⁴⁵ a körzetekre osztott Ciszjordánia kapcsán.⁴⁶ Az egyezmény értelmében a PFSZ is hozzájárult – legalábbis a végső státuszban való megegyezésig – Izrael katonai és civil jelenlétéhez Ciszjordánia azon C minősítésű körzeteiben, ahol a telepék találhatóak, illetve amelyek esetén az annektálás esélye napjainkban fennáll:

„[XI. Cikkely – A föld] 2. A két fél egyetért abban, hogy (c) a C körzetben a II. sz. melléklet rendelkezéseinek megfelelően Izrael az első szakaszban csupán *a nem területiális jogosítványokat és kötelezettségeket* adja át a [Palesztin Nemzeti] Tanácsnak [a III. sz. mellékletben foglaltaknak megfelelően]... (e) a kivonulás további szakaszaiban, amely[ek]nek a Tanács beiktatásától számított 18 hónapon belül kell lezárulniuk, a területiális jogosítványok és kötelezettségek fokozatosan kerülnek a Tanács fennhatósága alá, amely az állandó státuszról *a jövőben folytatandó tárgyalásokon megállapítandó kivételeket leszámítva* kiterjed Ciszjordánia és a Gáza-övezet területére.”⁴⁷

[XVII. Cikkely – Hatáskör] (2a) A Tanács hatásköre kiterjed a Gáza-övezetre, kivéve a 2. sz. térképeken részletezett telepéket és katonai felvonulási területeket, valamint Ciszjordániára, *kivéve a C területet, amely az állandó státuszról szóló tárgyalások során részletezendő esetek kivételével fokozatosan, három fázisban kerülnek palesztin hatáskör alá.* Ezek mindegyike hat hónapig tart, és a folyamatnak a Tanács beiktatását követő 18 hónap alatt le kell zárulnia. Akkor a *Tanács hatásköre az állandó státuszról szóló tárgyalások során részletezendő esetek kivételével* ki fog terjedni Ciszjordánia és a Gáza-övezet teljes területére.”⁴⁸ *(Kiemelések tőlem.)*

Ahogy azt a megállapodás szövege sugallja, Izraelnek idővel fel kellett volna számolnia a jelenlétét a C minősítésű ciszjordániai területeken is – kivéve a telepéket, amelyek státuszában nem állhat(ott volna) be változás. Az utóbbiak sorsát a palesztin területek végső státuszának rendezésére irányuló tárgyalásokon kellett volna eldönteni – vagyis kellene, hiszen az oslói megállapodások hivatalosan napjainkban is hatályosak. Az eredetileg ötévesre tervezett átmeneti időszak közel harminc éve fennáll, noha Mahmúd Abbász palesztin elnök többször is kijelentette, hogy az Izraellel kötött megállapodások nem kötik a Palesztin Hatóságot (PH), mivel Izrael sem hajtja az azokban foglaltakat végre.

Az átmeneti megállapodás értelmében Ciszjordánia területét a fokozatoság elvének szellemében három (a C körzetben található zsidó telepék és a szintén

ottani, eltérő státuszú palesztin települések miatt *de facto* négy) különböző kategóriába sorolták.⁴⁹ Az A zóna „szigetein” (18%) a Palesztin Hatóság – 2004 óta Izraellel egyeztetve – felelős a belső biztonságért, a közrendért és a civil ügyekért.⁵⁰ A B zónákban (22%) kombinálják az izraeli katonai és a palesztin civil közigazgatást, a C minősítésű területeken (60%) pedig izraeli katonai és közigazgatási ellenőrzés valósul meg. Az A és B zóna kb. 165-170, palesztinok lakta „szigetet” foglal magában, s azokat a folytonosnak tekinthető C zóna veszi körbe.

A C területekre egyáltalán nem terjed ki a Palesztin Hatóság belső joga; ami ott történik, azt kizárólag izraeli katonai rendeletek határozzák meg – a megszállásra vonatkozó nemzetközi humanitárius jog és a izraeli belső jog sajátos kombinációjának eredményeként.⁵¹ 1967 óta 132 (a Kelet-Jeruzsáleemen belüliekkel együtt 144), Izrael által „legálisnak” tekintett telep(ülés) és körülbelül ugyanennyi illegális, sokszor csak átmenetileg létező ún. *outpost* (*ma'achazim*) létesült a C körzetben.⁵² Miután az IHL szerint mindkét kategória törvénybe ütköző, különbség inkább abban van, hogy hivatalos állami engedéllyel létesültek-e vagy sem.

Bár Ciszjordánia bizonyos részeinek annexióját napjainkban széles körben jobboldali projektnek tartják, a területi expanziót az első évtizedben a Munkapárt politikai és szellemi elitje bátorította.⁵³ Ez utóbbi magyarázatát az államalapítás (1948) körülményei magyarázzák, ugyanis az ENSZ korabeli felosztási határozatára (1947) a korabeli *mainstream* cionista elit is átmeneti kompromisszumként tekintett.⁵⁴ Miközben a telepek száma az 1990-es években stabilizálódott (120-130 körül), a „legális” és az „illegális” telepeken élők száma drasztikusan nőtt az oslói évek során, illetve azóta is.

Noha a megszállás évtizedek óta tart, az arra vonatkozó IHL-t pedig Izrael évtizedek óta megsérti, többek között izraeli civilek betelepítésével, a Biztonsági Tanács csak 2016-ban jutott el (ismét) oda, hogy a ciszjordániai telepeket a nemzetközi joggal ellentétesnek minősítse. Izraelnek a palesztinok ellen elkövetett bizonyos cselekményeit (2014) már – gyakorlatilag inkább hamarosan – a Nemzetközi Büntetőbíróság vizsgálja.⁵⁵ Nem véletlen, hogy számos nemzetközi jogász szerint Izrael évtizedek óta nem egyszerűen következesen, de a nemzetközi közösség, elsősorban az ENSZ BT és az általa hozott határozatok végrehajtásáért felelős titkárság „jóvóltából” következmények nélkül szegheti meg a kötelező nemzetközi jogi eredetű normákat (*jus cogens*).⁵⁶

Facts on the legal ground: a megszállás *de jure* (értelmezési) problémái az ENSZ-ben

A palesztin területek státuszában nemcsak az Izrael és a PFSZ által aláírt oslói megállapodás, de a nemzetközi humanitárius jog szerint sem állhatott volna be változás az évtizedek során. Az utóbbi által előírt kötelezettségeknek azonban

Izrael következetlenül tett eleget. Egyrészt a megszállt területre történő izraeli betelepülések bátorításával, valamint a Ciszjordániában élő zsidó telepésekre és az ottani palesztinokra vonatkozó eltérő jogszabályi keretek kialakításával az évtizedek során egyértelműen hozzájárult a megszállás konszolidálásához, normalizálásához,⁵⁷ tehát az ideiglenes jellegének az elvesztéséhez. Másrészt a megszállt területeken (Ciszjordániában) az izraeli katonai és civil adminisztráció olyan intézményi és jogi keretek között működött – legalábbis eddig –, amely a Legfelsőbb Bíróság ítéletei alapján, még ha csak formálisan is, illetve egyedi esetekben, de biztosította az ott élő helyi lakosság érdekeinek az érvényesülését.

Az ENSZ Közgyűlése mellett annak a különböző testületei és fórumai (UN HRC ICI, UNGA SC, UN HRC, UNOCHA) is évtizedek óta foglalkoznak a palesztin területeken élők helyzetével, jogaival, és dokumentálják az utóbbiak megsértését – anélkül, hogy változást sikerült volna elérniük a palesztin önrendelkezési jogok teljesülésében. Miközben a palesztin diplomácia évek óta próbálja az ENSZ-tagállamokat meggyőzni arról, hogy a területek státuszát minősítse át, Izrael évtizedek óta azon a hivatalos állásponton van, hogy az ENSZ-ben nem értik a probléma lényegét, ráadásul a világszervezet alapvetően egy antiszemita fórum, ahol a globális dél és Európa egyes államai kettős mércét alkalmaznak, illetve jogi eszközökkel folytatnak hadviselést Izraellel szemben, egy olyan ügy (a független palesztin állam megteremtése) érdekében, amelyet a korabeli palesztin vezetők maguk utasítottak el.⁵⁸ Az izraeli diplomácia szerint az érintett országok következetesen félrenéznek, amikor más térségekben történő jogsértéseket kellene kivizsgálni, miközben aránytalanul sok figyelmet fordítanak Izrael pellengérré állítására. Ebben az értelmezésben a palesztin jogok védelme lényegében az antiszemitizmus egy sajátos megnyilvánulása,⁵⁹ miközben a különféle vizsgálóbizottságok vezetőinek vagy tagjainak az antiszemita megnyilvánulásait az ENSZ jellemzően nem vizsgálja.⁶⁰ Számtalan oka van annak, hogy a nemzetközi közösség általában, az ENSZ pedig konkrétan miért képtelen az izraeli-palesztin kapcsolatok vonatkozásában a nemzetközi jogot érvényre juttatni, ezért a továbbiakban csak az aktuális összefüggéseket tekintjük át.

Az ENSZ BT-nek a megszállt területek helyzetével foglalkozó három határozata közül a 2334. (2016) számút szükséges felidézni, amely illegálisnak – a nemzetközi joggal ellentétesnek – minősítette a telepések ciszjordániai jelenlétét, illetve tevékenységét.⁶¹ A dokumentum utal a „területet a békéért” elvre, a megszállásra, az 1967-es állapotok helyreállításának szükségességére, a kétállamos megoldásra, de nem említi az oslói megállapodásokat.⁶² A határozatot – az Amerikai Egyesült Államok tartózkodása mellett – 14 igennel fogadták el. Nem véletlen,⁶³ hogy az ENSZ-en belül nem a BT, hanem a Közgyűlés az a szerv, amely határozatok formájában a legaktívabban foglalkozott a palesztinok kollektív jogaival,⁶⁴ illetve amelynek joga van a Nemzetközi Bírósághoz⁶⁵ fordulni tanácsadó véleményért (*advisory opinion*).

Erre az izraeli–palesztin relációban először 2004-ben került, amikor az ENSZ tagállamai azt kérték a Nemzetközi Bíróságtól, hogy vizsgálja ki, illetve állapítsa meg az Izrael által épített biztonsági kerítés (az ún. fal) következményeit. A „biztonsági” jelző arra utal, hogy a korabeli hivatalos izraeli álláspont szerint az ideiglenesnek szánt építmény kizárólagos célja a terrorizmus, különösen az öngyilkos merényletek megelőzése – tehát nem az államterület kiterjesztése. Az akkor született tanácsadói vélemény elsősorban arról ismert, hogy a palesztin területeket következetesen megszálltként említette, valamint a fal – a zöld vonaltól eltérő helyen történő – építését, illetve annak a következményeit *de facto* annexiónak minősítette.⁶⁶ Kevésbé köztudott, hogy egyes vélemények szerint viszont hozzájárult a helyzet normalizálásához is, mivel a nemzetközi donorközösség azóta inkább a fal következményeinek a palesztinok életére gyakorolt hatásait próbálja mérsékelni, ahelyett, hogy diplomáciai-politikai eszközökkel számon kérné Izraelen annak az illegalitását.⁶⁷

Hasonló tanácsadói véleményt kezdeményezett 2022 decemberében a Közgyűlés, amikor azt kérte a Nemzetközi Bíróságtól, hogy állapítsa meg, hogyan változott az évtizedek során a palesztin területek *de facto* helyzete, és *de jure*, a nemzetközi jog szerint minek is minősül Izrael ottani jelenléte, illetve mit jelent mindez az ENSZ-re nézve.⁶⁸

Bár a vizsgálat folyamatban van, a globális nemzetközi közösség politikai véleménye kiderül a háttéranyagokból: a nemzetközi humanitárius jog szerint a háború következtében történő megszállás átmeneti, ám Izrael több mint ötven éve jelen van azokon a területeken, ahonnan az ENSZ BT 242. (1967) és 338. (1973) sz. határozatai, valamint a PFSZ-szel kötött oslói megállapodás szerint is vissza kellett volna vonulnia.⁶⁹ Az 1968-ban alakult különleges bizottság (*Special Committee, SC*) a beszámolójában úgy fogalmazott, hogy amennyiben Izrael ciszjordániai jelenlétének nincs megfelelő jogi alapja, az SC Izrael Állam, az izraeli hadsereg és telepések palesztin területeken való jelenlétét nem tarthatja a nemzetközi joggal összhangban lévőnek.⁷⁰

Radikálisabb következtetésre jutott 2022 folyamán az ENSZ Emberi Jogi Tanács (*Human Rights Council, HCR*) által 2021-ben kijelölt ún. független bizottság (ICI), amely a beszámolójában fontosnak tartotta megjegyezni a *de facto* és a *de jure* anektálás közötti különbségtételt, s azt hangsúlyozta, hogy a megszállást törvényellenesnek tekinti annak az állandó(sult) jellege (*permanence*) és Izrael *de facto* és *de jure* annexióra irányuló folyamatos tevékenysége miatt.⁷¹ Az ENSZ különleges megbízottja (*UN Special Rapporteur on Human Rights in the Occupied Palestinian Territories*, Michael Lynk és utódja Francesca Albanese) egyaránt azon az állásponton vannak, hogy „az izraeli megszállás az évek során apartheidté konszolidálódott.”⁷² Az eddigiekben röviden említett okok és vélemények miatt Izrael nem működött együtt sem a független (ICI), sem a különleges bizottsággal (SC), azok kérdéseire nem válaszolt, a delegáltjaiknak

nem adott beutazási engedélyt.⁷³ Mivel a palesztin területeken zajló folyamatok jogi mibenléte – megszállás, annektálás, apartheid – Izraelnek a vizsgálatban való részvétele nélkül nem állapítható meg,⁷⁴ a Közgyűlésnek nem maradt más választása, mint hogy a Nemzetközi Bírósághoz forduljon jogi véleményért.

Habár a közgyűlési határozatra vonatkozó szavazás során az igen szavazatok száma (benne Oroszországgé, Kínáé, valamint Szaúd-Arábiáé, az Egyesült Arab Emírségeké, Marokkóé és Bahreiné) volt a legmagasabb (87), ám a 27 nem szavazó és az 53 tartózkodó ország (köztük Norvégia, Svédország, Franciaország, Spanyolország, Görögország) miatt a „globális többséget” nem lehetett megállapítani. A határozat ellen nemmel szavazó 26 állam között volt az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, az Egyesült Királyság, Németország, Közép-Európából Magyarország, Horvátország és Csehország. A tartózkodó európai államok véleményét jól érzékelteti Norvégiáé, amelynek a hivatalos álláspontja – a területek státusza nemzetközi jogilag megszállásnak tekinthető⁷⁵ – megegyezik a nemmel szavazókéval. Bár az Európai Uniónak nincs önálló szavazati joga az ENSZ-ben, Sven Kühn von Burgsdorff, aki a mandátuma leteltével augusztusban távozott az EU gázai képviselőjének az éléről, kifejezte, hogy a területek státuszáról szóló, az apartheidot körüljáró vitát nem szabad elnyomni.⁷⁶

A Nemzetközi Bíróság bevonását a palesztin diplomáciai erőfeszítéseken túl az is magyarázza, hogy palesztin, izraeli és nemzetközi jogvédők nemcsak a palesztinok önrendelkezési joga érdekében lépnek fel minden lehetséges fórumon,⁷⁷ de az utóbbi években azt is tételesen bizonyították, hogy az izraeli intézkedések megfelelnek az apartheidet tiltó nemzetközi egyezményben foglalt cselekményeknek.⁷⁸ Izrael ezt tagadja, és az összehasonlítást két fő okból is antiszemitizmusnak tekinti. Egyrészt logikai alapon: kijelenti, hogy ha az izraeli rendszer apartheidnek minősül, és az apartheid emberiség elleni bűncselekmény, akkor (a definícióból következően) maga Izrael léte is emberiség elleni bűncselekmény.⁷⁹ Másrészt a jogvédő szervezetek által használt apartheid-analógia figyelmen kívül hagyja a biztonsági intézkedéseket indokoló történelmi kontextust, az arab–izraeli háborúkat, illetve a palesztinok által évtizedek óta elkövetett erőszakot.⁸⁰ A terror elleni küzdelem tükrében nem véletlen, hogy a nemzetközi közösség meghatározó államai mindeddig tartózkodtak attól, hogy hivatalosan állást foglaljanak a kérdésben, vagy akár csak az ICJ vizsgálatát támogassák.⁸¹ Ráadásul Izraelt zsidó államként annak a nürnbergi pernek az árnyékában hozták létre, amely a világháborúért, illetve az elkövetett háborús bűncselekményekért kizárólag Németországot, annak náci tisztviselőit vonta felelősségre, és nem kérte számon a náci megszállástól mentes államokon többek között azt sem, hogy miért nem fogadták be a menekülni próbáló európai zsidókat.⁸²

A Nemzetközi Bíróság – a mandátumának megfelelően – egyrészt azt fogja jogi eszközökkel vizsgálni, hogy milyen jogkövetkezményekkel járt a

palesztinok önrendelkezési jogára nézve, hogy Izrael a nemzetközi jogot évtizedek óta megsérti („*What are the legal consequences arising from the ongoing violation by Israel of the right of the Palestinian people to self-determination, from its prolonged occupation, settlement and annexation of the Palestinian territory occupied since 1967 ...?*”), másrészt, hogy a palesztin területek valós helyzete mennyiben felel meg a jogi definícióknak, normáknak („*how Israel's policies and practices referenced affect the legal status of the occupation?*”), illetve mit jelent ez a nemzetközi közösség tagjai számára („*what are the legal consequences that arise for all States and the United Nations from this status?*”).⁸³ Bár a vizsgálat kimenete bizonytalan,⁸⁴ arra a bíróságnak biztosan nem lesz felhatalmazása, amit a társadalomtudományi háttérrel rendelkező kritikusok megengedhetnek maguknak: nevezetesen, hogy kimondja, a nemzetközi jog megoldásai – a vesztfáliai nemzetállami rendszer, vagyis a fizikai határokra épülő és a területi szuverenitásban gondolkodó kétállamos megoldás, a kodifikált egyéni emberi jogok védelmét a kollektív, illetve nem kodifikált jogok elé helyező eljárások – mennyire alkalmatlanok a történelmi jóvátételre, a valós társadalmi-politikai problémák megértésére, illetve megoldására.

Következtetések

Összefoglalásként elmondható, hogy a palesztin területek feletti ellenőrzést Izrael a palesztin partnereivel – Ciszjordániában 1994 óta *de jure* a Palesztin Hatósággal, Gázában 2007 (2011) óta *de facto* a Hamásszal – megosztva gyakorolja. A nemzetközi közösség (és jog) csak szelektíven és következetlenül tud viszonyulni e valósághoz. Egyrészt az oslói megállapodások elfogadásával, a fal tolerálásával, valamint a békefolyamat és a palesztin intézményrendszer finanszírozásával *de facto* legitímálta Ciszjordánia zónákra osztását, elfogadta a telepek létét, illetve azt az elvet, amely szerint azok státuszában a két félnek kell megegyeznie.⁸⁵ Másrészt viszont a ciszjordániai telepeket éppúgy a nemzetközi joggal ellentétesnek tekinti, mint az izraeli biztonsági fal nyomvonalát. E következetlenség jól illusztrálja a nemzetközi jog – alkalmazhatóságának és kikényszeríthetőségének – korlátait.

Az izraeli szuverenitásnak a telepekre történő kiterjesztését, vagyis a *de facto* annexiót sokan sokféle alapon kritizálják. Az izraeli-palesztin konfliktus vizsgálatakor egyfajta tudományos dogmának számít, hogy a probléma oka az izraeli megszállás, a megoldás pedig a terület felosztása két államra – összhangban a palesztin népet megillető önrendelkezési jognak a nemzetközi közösség általi 1974-es elismerésével, illetve az oslói megállapodásokban rejlő kétállamos vízióval. E logikai keretben az izraeli telepek számítanak a probléma fő forrásának, mivel azokat a megszállást szabályozó nemzetközi humanitárius joggal ellenkezően, a leendő (remélt) palesztin állam területén hozták létre az évtizedek

során. Miközben a nemzetközi közösség eddig a megszállás, illetve a kétállamos megoldás fogalmi keretein belül gondolkodott, az izraeli jobboldal, a palesztin emberi jogi aktivisták, valamint a társadalomtudományok egyes képviselői is egyetértenek abban, hogy izraeli–palesztin konfliktusról, illetve a kétállamos megoldásról beszélni hiábavaló, mert a felosztás nem reflektál a probléma gyökerére. Ennek megfelelően az izraeli–palesztin konfliktusként ismert probléma lényege nemcsak palesztin szemszögből, de az izraeli jobboldal felfogásában is legkésőbb 1947–1949-re kialakult. A levont következtetéseket tekintve viszont óriási különbségek vannak.

Amint arra Yair Wallach rámutatott, az első felosztási terveket (Peel Bizottság, 1937; ENSZ/UNSCOP 1947) a korabeli, rasszista európai gondolkodás termelte ki ugyan, de – Dél-Afrikától, Algériától és más telepes-gyarmatoktól eltérően – Palesztinában nem a fehér felsőbbrendűséget akarta ráerőltetni a helyi lakosságra. A két világháború közötti európai diplomácia szerint a kontinensen élő zsidók is Palesztinához tartoztak. Ennek megfelelően a zsidó nemzeti otthon létrehozásának támogatásában nem egy fehér telepes projektet láttak (annak ellenére sem, hogy a „gyarmatosítás” kifejezés a bázeli programban és a cionista szövegekben is nyíltan megjelent), hanem Palesztina területének a viszonylag igazságos kettéosztását. Ez a magyarázata annak, hogy a felosztási tervek pártolói – köztük a kétállamos megoldáséi – nem látják a fától az erdőt: a cionizmus lényege nem pusztán az önrendelkezési jog állami keretek között való megteremtéséről, illetve a területi-politikai szuverenitásról szól, hanem a földhöz való kötődés jelenik meg benne. Izrael állam (*Medinat Izrael*) – a zsidó nemzeti otthon (*ha-bajit ha-jehudi*) – és Izrael földje (*Erec Izrael*) nem azonos jelentéstartalmú fogalmak. Az utóbbi megteremtésének pedig akkor is kézenfekvő eszköze a területi expanzió és a telepek létrehozása, ha az ellenkezik az elvileg Izrael Államra nézve is kötelező nemzetközi joggal.⁸⁶

Az izraeli jobboldal narratívája szerint értelmezhetetlenek az olyan fogalmak, mint a palesztinok területi követelése és önrendelkezési joga, illetve az izraeli megszállás vagy annexió: a palesztinoknak nem területi igényeik vannak, hanem a cionizmus ideáját, a zsidó államot és a zsidó nép földhöz való jogát képtelenek elfogadni.

Palesztin jogvédők a politikai konfliktus fennállását azon az alapon tagadják, amelyet a bántalmazó–bántalmazott viszonyal lehet a leginkább érzékelteni: ha az egyik fél erőszakot követ el a másikkal szemben, akkor két félről, illetve érdekkonfliktusról beszélni azért irreleváns, mert áldozatként, vagyis bántalmazott félként nem lehet felelősséget vállalni sem a kiváltó okokért, sem a következményekért. A helyi palesztinai arabok fegyveres részvétele ugyanis minden arab–izraeli háborúban (1948/49, 1956, 1967, 1973) minimális volt.⁸⁷ Más szavakkal: amíg a *nakbáért*, azaz a palesztin menekültekkel történekmért Izrael nem vállal felelősséget, addig az igazságos rendezés sem elképzelhető.⁸⁸

Izraeli szemszögből a felelősségvállalás kevésbé anyagi kérdés – a palesztin menekülteknek járó kompenzáció felmerült az oslói időszakban is –, inkább jogilag és logikailag kényelmetlen. Ahogy a kérdést Jehuda Senhav megfogalmazta: mennyivel megalapozottabb Izrael igénye morálisan az 1949/1967-es határain belül található, vagyis az 1949 előtt palesztin tulajdonban állt településekre, ingatlanokra, mint a ciszjordániai területeken lévő földekre – különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy az eredeti földfoglalás mennyivel több palesztin veszteséggel és szenvedéssel járt (1967 előtt), mint a ciszjordániai telepesmozgalom (1967 után)?⁸⁹ A kérdés költői ugyan, ám így is világosan következik belőle, hogy Ciszjordánia területe – annak megszállása, illetve a zsidó telepek létrehozása – csupán részprobléma. Az onnan való visszavonulás, adott esetben a telepek felszámolása éppúgy nem oldja meg a teljes problémát a maga komplexitásában, ahogyan egyébként az egyoldalú annexió sem.

A fejlemények tükrében a Palesztin Hatóság mibenléte, autonómiája, illetve működőképessége sem irreleváns kérdés. Az izraeli kormány egyetlen partnere (a PFSZ/Fatah, illetve a PH) ugyanis az összeomlás szélén van, a belső politikai legitimitációja 2006 óta folyamatosan gyengül, és Ciszjordánia részleges annektálása a várakozások szerint akár össze is roppanthatja.⁹⁰ Kérdés, hogy ez mennyit számít a nemzetközi közösségnek, amelynek a figyelmét jelenleg olyan témák kötik le, mint az orosz–ukrán háború, az energiaárak, a klímaváltozás vagy a digitális – a következményeit tekintve nagyon is valóságos, de a szabályozói szinten követhetetlen – fejlemények. Nathan Thrall szavaival: amíg a legkisebb esélye – napjainkban inkább illúziója – megvan annak, hogy az „átmeneti” állapot egy bármilyen (demilitarizált?) palesztin állam létrehozásához fog vezetni, addig a nemzetközi közösség meghatározó tagjai tartózkodni fognak attól, hogy Izraelt felelősségre vonják, vagy izraeli állampolgárságot követeljenek a ciszjordániai palesztinoknak, vagy akár a szuverenitás kiterjesztésének a kérdését túlzottan feszegessék.⁹¹ És miközben az Egyesült Államok és európai partnerei ragaszkodnak a megszállás/felosztás fogalmak által kínált logikai kerethez, az Izrael és a perzsa-öbölbeli arab államok között megindult regionális normalizáció világosan jelzi, hogy a palesztin önrendelkezés (állam) kérdése (geo)politikai tekintetben távolról sem olyan fontos, mint harminc éve volt. Legalábbis 2023. október 7-ig így gondoltuk.

Jegyzetek

- 1 A kézirat lezárásának az ideje 2023. szeptember vége volt. Bár a szerkesztési folyamat már a 2023. október 7-én történeteket követően zajlott, a szövegen nem változtattunk, részben azért, hogy őrizze azokat a kérdéseket és gondolatokat, amelyek addig napirenden voltak.
- 2 Az ENSZ Biztonsági Tanács 242 (1967) sz. határozata, lásd: *United Nations Peacemaker*, „Resolution 242 (1967) of 22 November 1967”, <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCRes242%281967%29.pdf> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 30.). Ami

- a „területeket” kifejezést illeti, a Golán-fennsík (Kuneitra) nyugati részét Izrael (Szíriától) annektálta; Kelet-Jeruzsálemre 1980-ban, a város közigazgatási határainak a megváltoztatásával, illetve annak egységes és oszthatatlan státuszát deklaráló alaptörvénnyel (Basic Law) terjesztette ki a szuverenitását. Állampolgárságot, szavazati jogot a két említett területen élő lakosság nem kapott – bár, érthető módon, nem is feltétlenül igényelt volna. A Sinai-félszigetről való kivonulás volt a „területet békéért” elv klasszikus példája, amelyet az Egyiptommal kötött békeszerződés (1979) végrehajtásával realizáltak. A Gázai övezetbeli jelenlétét Izrael egyoldalúan számolta fel 2005-ben, az övezet blokádját azóta Egyiptommal koordinálva tartja fenn.
- 3 Az ENSZ Közgyűlés Különleges Bizottságának (UNGA SC) 3236 (1974) sz. határozata (A/RES/3236/29): „3236 (XXIX). Question of Palestine”, *United Nations*, <https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2016/05/ARES3236XXIX.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 6.); Gazdik Gyula: „Madridtól a palesztin-izraeli kézfogságig”, *Társadalmi Szemle*, 49., no. 1. (1994): 60–69.
 - 4 Singer, Joel: „The Israel–PLO Mutual Recognition Agreement”, *International Negotiation*, 26., no. 3. (2021): 366–390.
 - 5 Az ENSZ Közgyűlés határozatát 138 állam szavazta meg, 41 tartózkodott (Nyugat-Európa államai, Ausztrália, Japán), és 9 (Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Izrael, Csehország, Marshall-szigetek, Mikronézia, Nauru, Panama, Palau) szavazott ellene. Az ENSZ Közgyűlés 19/67 (2012). sz. határozata (A/RES/67/19): „Status of Palestine in the United Nations: Resolution, Adopted by the General Assembly”, *United Nations Digital Library*, <https://digitallibrary.un.org/record/738624> (a letöltés ideje: 2023. január 16.).
 - 6 Paragi Beáta és Szalai Máté: „Izrael és/vagy Palesztina? I.: A kétállamos megoldás ellehetetlenülésének lokális összefüggései”, *Külügyi Szemle*, 21., no. 1. (2022): 84–111.; Szalai Máté és Paragi Beáta: „Izrael és/vagy Palesztina? II.: A kétállamos megoldás ellehetetlenülésének regionális és nemzetközi összefüggései”, *Külügyi Szemle*, 21., no. 2. (2022): 67–91.
 - 7 Barakat, May és Amouri, Yasser: „Who Is Representing the Palestinian People: The Palestine Liberation Organization or the State of Palestine? The Aftermath of United Nations General Assembly Resolution 67/19”, *BRILL*, <https://doi.org/10.1163/15730255-bja10115> (a letöltés ideje: 2023. január 16.).
 - 8 Az Ábrahám-megállapodások aláírásával Izrael vállalta, hogy az annektálást négy évre leveszi a napirendről. Lásd: Szalai Máté és Wagner Péter: „Ábrahám-megállapodások”, *Magyar Külügyi Intézet*, <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/10/KKIElemzesek.E-2020.84-1.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 16.); Csicsmann László és Paragi Beáta: „Egy még újabb Közel-Kelet? Az Ábrahám-megállapodások háttere és regionális összefüggései”, in *A nemzetközi rendszer alakváltozásai a 21. század elején. Tanulmányok Rostoványi Zsolt 70. születésnapja alkalmából*, szerk. Csicsmann László (Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2022), 35–54. o. A Szaúd-Arábia és Izrael közötti közeledés kapcsán lásd a *Fox News* Mohamed bin Szalman herceggel készített interjút, amelyben elhangzik, hogy az Izraellel való normalizáció a hidegháború vége óta a legjelentősebb történelmi megállapodás („the biggest historical deal since the end of the Cold War”), amelynek az aláírásához a szaúdi fél is mindennap egyre közelebb kerül („Every day we get closer, it seems it’s for the first time real one serious. We get to see how it goes.”). Aitiken, Peter: „Bret Baier Interviews Saudi Prince: Israel Peace, Iran Nuke Fears: »Cannot See Another Hiroshima«”, *Fox News*, <https://www.foxnews.com/world/bret-baier-interviews-saudi-prince-israel-peace-ties-iran-nuke-fears-cannot-see-another-hiroshima> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 23.).
 - 9 Szalai és Wagner: „Ábrahám-megállapodások”; Csicsmann és Paragi: „Egy még újabb Közel-Kelet?”.

- 10 Az annektálás lehetősége kapcsán lásd Paragi Beáta: „A zöld vonaltól keletre. Az izraeli szuverenitás kiterjesztése a palesztin autonómia, illetve állam rovására”, *Külügyi Szemle*, 22., no. 2. (2023): 95–116.
- 11 Ez utóbbi kapcsán lásd Becalel Szmotrics (Vallásos Cionista Párt) politikai elképzelését, amely egyelőre nem tekinthető hivatalos izraeli álláspontnak ugyan, de Szmotrics a jelenlegi (25.) Knesszet védelmi minisztereként a megszállt területeken található zsidó telepek igazgatása tekintetében az elődeinél sokkal szélesebb hatáskörrel rendelkezik. Lásd: Sharon, Jeremy: „Netanyahu Hands Smotrich Full Authority to Expand Existing Settlements”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-hands-smotrich-full-authority-to-expand-existing-settlements> (a letöltés ideje: 2023. június 18.). Így ír Szmotrics a „meghatározó tervében”: „*The self-government of the Arabs of Judea and Samaria will be divided into six municipal governmental regions wherein representatives will be elected in democratic elections: Hebron, Bethlehem, Ramallah, Jericho, Nablus, and Jenin. ... The Arabs of Hebron are not like the Arabs of Ramallah, who are not like the Arabs of Nablus, who are not like the Arabs of Jericho. ... A division into regional municipal governments will dismantle the Palestinian national collective and the ambitions to realize its independence, but will at the same time preserve the tribal-familial structure and thus allow the existence of a stable system for managing day-to-day life free of tensions and internal conflicts. These regional municipal governments will maintain a system of cooperation between each other and with the State of Israel, thus allowing stable and lasting regional economic development.*” Smotrich, Bezalel: „Israel’s Decisive Plan”, *Hashiloach*, <https://hashiloach.org.il/israels-decisive-plan/> (a letöltés ideje: 2023. június 18.).
- 12 Shenhav, Yehouda: *Beyond the Two-State Solution: A Jewish Political Essay* (Cambridge: Polity Press, 2012), 68–115. o.
- 13 Said, Edward: *The End of the Peace Process: Oslo and After* (London: Vintage, 2000). Az oslói megállapodások 30. éves évfordulója kapcsán megjelent írások.
- 14 Shenhav: *Beyond the Two-State Solution*.
- 15 Yehouda Shenhav(Shahrabani) a Tel Aviv University szociológusaként (nem történész-ként, politológusként vagy IR-szakértőként) közelíti meg a kérdést, akinek részben a családi háttere – iraki zsidó családból származik, anyanyelve arab és héber, apja halálát Izrael célzó iraki rakéták okozták 1991-ben – magyarázza az európai/askenázi Izrael és a mainstream nemzetközi közösség problémadefiniálásához való kritikus viszonyulását, akik szerinte jól felfogott érdekből 1967-ben, s nem 1948-ban látják a gondok gyökerét. A palesztin–izraeli kérdéssel foglalkozó, nyilvánvalóan személyes érintettségű izraeli és palesztin szerzők mellett a tudományos élet is instrumentalizált. Lásd pl. Landy, David, Lentin, Ronit és McCarthy, Conor (szerk.): *Enforcing Silence: Academic Freedom, Palestine and the Criticism of Israel* (London: Zed Books, 2020). Az izraeli egyetemek, kutatók ellen irányuló bojkott kapcsán: Beckett, Andy: „It’s Water on Stone – in the End the Stone Wears out”, *The Guardian*, 2002. december 12., <https://www.theguardian.com/education/2002/dec/12/highereducation.uk> (a letöltés ideje: 2023. március 12.). Azon palesztin tapasztalatokról, hogy például a nyugati donoroktól, egyetemektől és szerkesztőbizottságoktól függ, hogyan lehet tematizálni a palesztinkérdés összetevőit, lásd: Giacaman, Rita: „Palestinians Under Israeli Settler Colonialism and »Anglo-Centric« Colonization of Knowledge Production”, *Sage Journals*, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/27551938231152768> (a letöltés ideje: 2023. március 12.).
- 16 Paragi Beáta: „A „zöld vonaltól” keletre : Az izraeli szuverenitás kiterjesztése a palesztin autonómia, illetve állam rovására”, *Külügyi Szemle*, 22., no. 2. (2023): 95–116.
- 17 A nemzetközi vonatkozások kapcsán indokolt lehetett volna az Egyesült Államoknak (USA), illetve az EU-nak az elemzésbe történő bevonása is. Bár az USA és Izrael közötti

- különleges kapcsolat sem elvileg, sem gyakorlatilag nem zárja ki az Izraelre való washingtoni nyomásgyakorlást, területi okokból a tanulmány nem foglalkozik sem azzal, sem az EU diplomáciája által jelenleg játszott szereppel. Azokra lásd: Rynhold, Jonathan: „The Special Relationship Between the United States and Israel”, in *Routledge Handbook on Contemporary Israel*, szerk. Ben-Porat, Guy, Feniger, Yariv, Filc, Dani, Kabalo, Paula és Mirsky, Julia (New York, NY: Routledge, 2022), 183–196. o.; Council of the European Union: „Relations with Israel: European Union’s Position for the Association Council’s 12th Meeting (Brussels, 3 October 2022)”, *European Council / Council of the European Union*, <https://www.consilium.europa.eu/media/59337/st13103-en22.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 18.).
- 18 Az 1993. szeptember 13-án kiadott washingtoni nyilatkozat („Elvi nyilatkozat Izrael és a PFSZ között az átmeneti önkormányzattal kapcsolatos szabályozásokról”) V(3) cikke szerint az átmeneti időszakot szabályozó megállapodások nem vonatkoztak a telepekre sem, mivel az volt a terv, hogy a végső „tárgyalások témakörei az alábbiak lesznek: Jeruzsálem, a menekültek kérdése, a (zsidó) telepek sorsa, biztonsági intézkedések, határok, a többi szomszéd állammal fennálló kapcsolatok és együttműködés”. Lugosi Győző, szerk.: *Dokumentumok a Közel-Kelet történetéhez* (Budapest: L’Harmattan, 2007), 687. o. Az elvi nyilatkozat végrehajtására vonatkozó, többek között Ciszjordániát is zónákra osztó, 1995. szeptember 28-án, szintén Washingtonban kötött Oslo II megállapodás (Izraeli-palesztin átmeneti megállapodás a Gázai övezetről és Ciszjordániáról) 31. cikke szerint „(7) az Állandó státuszról szóló tárgyalások végéig egyik Fél sem kezdeményez olyan lépést, amely megváltoztatná Ciszjordánia vagy a Gázai övezet státuszát”. Lugosi, szerk.: *Dokumentumok*, 726. o.
- 19 Az oslói folyamat kapcsán magyarul lásd: Gazdik: „Madridtól a palesztin-izraeli kézfogásig”; Gazdik Gyula: „Az átalakuló Közel-Kelet: a palesztin autonómia”, *Társadalmi Szemle*, 51., no. 7. (1996): 58–69.; Gazdik Gyula: „Netanjahu és a közel-keleti béke. Oslói folyamat: az úton végig lehet menni?”, *Társadalmi Szemle*, 53., no. 6. (1998): 42–53.; Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve: Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért* (Budapest: Corvina, 2005). Az idegen nyelvű forrásokat itt nem sorolom fel, azokat lásd alább.
- 20 Az ENSZ Közgyűlés Különleges Politikai és Dekolonizációs Bizottsága (UNGA SPDC) által kiadott beszámolóra – United Nations General Assembly: „A/77/400. Israeli Practices and Settlement Activities Affecting the Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Territories. Report of the Special Political and Decolonization Committee”, *United Nations*, https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2022/11/A.77.400_141122.pdf (a letöltés ideje: 2023. január 30.) – vonatkozó határozata: United Nations General Assembly: „Resolution Adopted by the General Assembly on 30 December 2022 (on the Report of the Special Political and Decolonization Committee [Fourth Committee] [A/77/400, para. 14]. 77/247. Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem”, *UNdocs.org*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/004/68/PDF/N2300468.pdf?OpenElement> (a letöltés ideje: 2023. január 28.).
- 21 Az ENSZ Közgyűlés, Különleges Bizottság (UNGA SC) jelentését lásd: United Nations General Assembly: „A/77/501. Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Territories”, *United Nations*, https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2022/11/A.77.501_031022.pdf (a letöltés ideje: 2023. január 30.); United Nations General Assembly: „A/77/400”. Az ENSZ Emberi Jogi Tanács, Nemzetközi Vizsgálóbizottság (UN HRC ICI) jelentését lásd: United Nations General Assembly: „A/77/328. Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, and Israel. Note by the Secretary-General”, *United Nations*

- Human Rights, Office of the High Commissioner*, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiopt/2022-10-19/Report-COI-OPT-14Sept2022-EN.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 30.).
- 22 Ennek releváns fő forrásai: „Az 1907-es hágai egyezmény: IV. Egyezmény a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól”, illetve az egyezmény melléklete: „A hadviselési szabályzat”; „A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, 1949-es IV. genfi egyezmény”; a Genfben 1977-ben aláírt, „Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. jegyzőkönyv)”.
 - 23 Hoffmann Tamás: „Nemzetközi humanitárius jog”, in *Nemzetközi jog*, szerk. Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnevend Pál és Valki László (Budapest: Wolters Kluwer – CompLex, 2014), 807. o.
 - 24 Uo. 808. o.
 - 25 Uo. 808. o.
 - 26 Uo. 808. o.
 - 27 Uo. 808. o.
 - 28 Izraeli történészek is egyetértenek azzal, hogy az 1947–1949 között történt erőszak-alkalmazást nem kizárólag szuverén hadviselő felek – Izrael és a vele szemben hadüzenet révén felsorakozott szomszédos arab államok – között zajló háborúként, hanem a mandátumterületen élő, fegyvertelen palesztin arab lakosság elűzésére irányuló etnikai tisztogatásként is szükséges értelmezni. Nézetkülönbség csupán abban a kérdésben van közöttük, hogy létezett-e hivatalos utasítás (amelyre az ún. D-tervként hivatkoznak), vagy a történetek spontán módon következtek be. Magyarul lásd Rostoványi: *Együttélésre ítélve*, 115–128. és 262–266. o.
 - 29 Susser, Asher: *Israel, Jordan, and Palestine – the Two-State Imperative* (Waltham, MA: Brandeis University Press, 2011).
 - 30 International Court of Justice: „Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory”, *International Court of Justice*, <https://www.icj-cij.org/en/case/131> (a letöltés ideje: 2022. november 12.).
 - 31 Noha sem a „megszállás”, sem a „palesztin állam” kifejezés nem szerepel az oslói megállapodásokban, az elvi nyilatkozat első cikke a BT-nek a megszállás tényét megállapító két határozatára hivatkozik: „*The aim of the Israeli-Palestinian negotiations ... is... to establish a Palestinian Interim Self-Government Authority, the elected Council (the »Council«), for the Palestinian people in the West Bank and the Gaza Strip, for a transitional period not exceeding five years, leading to a permanent settlement based on Security Council resolutions 242 (1967) and 338 (1973). It is understood that the interim arrangements are an integral part of the whole peace process and that the negotiations on the permanent status will lead to the implementation of Security Council resolutions 242 (1967) and 338 (1973).*”
 - 32 Henckaerts, Jean-Marie: „Tanulmány a nemzetközi humanitárius szokásjogról: Hozzájárulás a fegyveres összeütközések során alkalmazandó jogszabályok megértéséhez és tiszteltetés tartásához”, *International Review of the Red Cross*, 87., no. 857. (2005): 37–38., https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/hun-irrc_857_henckaerts.pdf (a letöltés ideje: 2023. január 12.); Panepinto, Alice: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty: The Annexation of Palestine” in *The Extraterritoriality of Law: History, Theory, Politics*, szerk. Margolies, Daniel S., Özsu, Umut, Pal, Maia és Tzouvala, Ntina (London: Routledge, 2019), 202. o.
 - 33 Ez az Alapokmány szerinti elkülönült jogállás addig áll fenn, amíg a gyarmat vagy az önkormányzattal nem rendelkező terület népe nem gyakorolja az Alapokmánynak és különösen

- annak céljainak és elveinek megfelelően az önrendelkezéshez való jogát. ENSZ Közgyűlés 2625/25. sz. határozat: UN General Assembly: „A/RES/2625(XXV): Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations”, *United Nations Digital Library*, <https://digitallibrary.un.org/record/202170> (a letöltés ideje: 2023. június 12.).
- 34 Salamanca, Omar Jabary, Qato, Mezna, Rabie, Kareem és Samour, Sobhi: „Past Is Present: Settler Colonialism in Palestine”, *Settler Colonial Studies*, 2, no. 1. (2012): 1–8.; Lloyd, David: „Settler Colonialism and the State of Exception: The Example of Palestine/Israel”, *Settler Colonial Studies*, 2., no. 1. (2012): 59–80.; Jamal, Amal: „Neo-Zionism and Palestine: The Unveiling of Settler-Colonial Practices in Mainstream Zionism”, *Journal of Holy Land and Palestine Studies*, 16., no. 1. (2017): 47–78.; Lentin, Ronit: *Traces of Racial Exception: Racializing Israeli Settler Colonialism* (London: Bloomsbury, 2018); Sabbagh-Khoury, Arej: „Tracing Settler Colonialism: A Genealogy of a Paradigm in the Sociology of Knowledge Production in Israel”, *Politics & Society*, 50., no. 1. (2022): 44–83. Awad, Hani: „Israeli Colonial Governance vs. Palestinian Resistance: An Institutional Genealogy”, *Middle East Critique*, 32., no. 3 (2023): 401–428. Annak kapcsán, hogy a belső határokon, illetve ellenőrzőpontokon való átkelés mit jelentett már a fal építése (2004) előtt is, lásd: Bornstein, Avram S.: *Crossing the Green Line Between the West Bank and Israel* (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2003). Az egyik legfontosabb izraeli érv a „gyarmatosítás” kifejezés használata ellen, hogy az általa kínált jogi, illetve fogalmi keret a gyarmati uralom alól való felszabadulás érdekében legitimnek tekinti az erőszak alkalmazását.
- 35 Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”.
- 36 Dana, Tariq és Jarbawi, Ali: „Whose Atonomy? Conceptualising »Colonial Extraterritorial Autonomy« in the Occupied Palestinian Territories”, *Politics*, 43., no. 1. (2023): 106–121.
- 37 Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”, 203. o.
- 38 Kretzmer, David: *The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and the Occupied Territories* (Albany, NY: State University of New York Press, 2002); *Yesh Din*, „Unprecedented: A Legal Analysis of the Report of the Committee to Examine the Status of Building in Judea and Samaria (The Levy Committee)”, <https://www.yesh-din.org/en/unprecedented-a-legal-analysis-of-the-report-of-the-committee-to-examine-the-status-of-building-in-judea-and-samaria-the-levy-committee/> (a letöltés ideje: 2023. február 1.); Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”.
- 39 Az izraeli Legfelsőbb Bíróság a palesztin nép önrendelkezési jogával mint (egyetlen) kollektív emberi joggal nem foglalkozik. Az egyedi ítéletek kapcsán – függetlenül attól, hogy azok a palesztin fél számára kedvezőek-e – felmerül a kérdés, hogy az izraeli ítélkezési gyakorlat milyen mértékig legitimálja a megszállást, illetve a palesztinok feletti izraeli kontrollt. Erről lásd: Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”, 204. o.; Kretzmer, David és Ronen, Yael: *The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and the Occupied Territories* (Oxford: Oxford University Press, 2021).
- 40 Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”, 203. o.
- 41 Shehadeh, Raja: „From Jerusalem to the Rest of the West Bank: Israel’s Strategies of Annexation”, *Review of Middle East Studies*, 53., no. 1. (2019): 10–11.
- 42 Elvileg ez elég a joghatóság (jurisdiction) megállapításához, amennyiben az állam fennhatóságát a területiség elve mentén határozzák meg, még akkor is, ha vannak kivételek (pl. konzulátusok, nagykövetségek).
- 43 Izrael 2012-ben létrehozott egy bizottságot (Levy Bizottság), amelynek a következtetése szerint Ciszjordánia nem tekinthető megszállt területnek. Regavim: „The Levy Commission Report on the Legal Status of Building in Judea and Samaria”, *Britannica ProCon.org*,

- <https://images.procon.org/wp-content/uploads/sites/51/the-levy-commission-report-on-the-legal-status-of-building-in-judea-and-samaria.pdf>, 5–7. o. (a letöltés ideje: 2023. február 1.). Az érvek jogi és etikai alapját később nemzetközi jogászok (Kretzmer és Ronen: *The Occupation of Justice*; Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction”), valamint jogvédő szervezetek vitatták, s tételesen listázták mindazon nemzetközi határozatokat és izraeli legfelsőbb bírósági döntéseket, amelyek a területeket megszálltnak tekintik (*Yesh Din*, „Unprecedented”).
- 44 Shinar, Adam: „Israel’s External Constitution: Friends, Enemies, and the Constitutional/ Administrative Law Distinction”, *Virginia Journal of International Law*, 57., no. 3. (2017): 735–767.; Kretzmer és Ronen: *The Occupation of Justice*.
- 45 Oslo II megállapodás (Izraeli–palesztin átmeneti megállapodás a Gázai övezetről és Ciszjordániáról, Washington, 1995. szeptember 28.): *Jewish Virtual Library*, „Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II) & Annexes”, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israeli-palestinian-interim-agreement> (a letöltés ideje: 2023. február 1.).
- 46 „Izraeli–palesztin átmeneti megállapodás a Gáza-övezetről és Ciszjordániáról. Washington, 1995. szeptember 28.”, in *Dokumentumok*, szerk. Lugosi, 711–729. o.; Gazdik: „Az átalakuló Közel-Kelet”; Singer, Joel: „West Bank Areas A, B and C: How Did They Come into Being?” *International Negotiation*, 26., no. 3. (2021): 391–401.
- 47 Lugosi, szerk.: *Dokumentumok*, 711. o. Eredetiben: „In Area C, during the first phase of redeployment, Israel will transfer to the Council civil powers and responsibilities not relating to territory, as set out in Annex III ... (e) During the further redeployment phases to be completed within 18 months from the date of the inauguration of the Council, powers and responsibilities relating to territory will be transferred gradually to Palestinian jurisdiction that will cover West Bank and Gaza Strip territory, except for the issues [telepeket is beleértve] that will be negotiated in the permanent status negotiations.”
- 48 Lugosi, szerk.: *Dokumentumok*, 721. o. Eredetiben: „(2a) The territorial jurisdiction of the [Palestinian] Council shall encompass Gaza Strip territory, except for the Settlements and the Military Installation Area shown on map No. 2, and West Bank territory, except for Area C which, except for the issues that will be negotiated in the permanent status negotiations, will be gradually transferred to Palestinian jurisdiction in three phases, each to take place after an interval of six months, to be completed 18 months after the inauguration of the Council. At this time, the jurisdiction of the Council will cover West Bank and Gaza Strip territory, except for the issues that will be negotiated in the permanent status negotiations.”
- 49 A kategorizálás lényege a fokozatos, lépésekben történő hatáskörátadás volt (lett volna). Az 1990-es évek első felében még az oslói megállapodásokat aláíró baloldali elit is annyira magáénak érezte Ciszjordániát, hogy nem volt kész az egész azonnali átadására – részben a telepek miatt, részben pedig, mert nem tudta, hogy a PH/PFSZ rendfenntartási képességei milyenek lesznek. Singer: „West Bank Areas A, B and C”. Térképen lásd: Arieli, Shaul: „The Truman Institute Atlas of the Jewish–Arab Conflict”, *The Harry S. Truman Research Institute*, <https://truman.huji.ac.il/sites/default/files/truman/files/AtlasEnglish.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 22.), 47. o. A C körzet a jogalanyok eltérő státusza miatt további két részre oszlik: a zsidó telepekre, illetve izraeli biztonsági célokra kisajátított területekre, valamint a palesztinok lakta falvakra.
- 50 Az Izrael és a PH közötti biztonsági együttműködés háttere és mibenléte kapcsán lásd: Lia, Brynjar: *A Police Force Without a State: A History of the Palestinian Security Forces in the West Bank and Gaza* (Reading: Ithaca Press, 2006); Thrall, Nathan: *The Only Language They Understand: Forcing Compromise in Israel and Palestine* (New York, NY: Metropolitan Books, 2017).

- 51 Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”.
- 52 European Union, Office of the European Union Representative (West Bank and Gaza Strip, UNRWA): „2021 Report on Israeli Settlements in the Occupied West Bank, Including East Jerusalem”, *European Union External Action*, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU%20Settlement%20Report%202021.pdf> (a letöltés ideje: 2023. április 1.); *B'tselem*, „Settlements”, <https://www.btselem.org/topic/settlements> (a letöltés ideje: 2023. január 15.); *PeaceNow*, „Settlements Map 2023”, <https://peacenow.org.il/en/%d9%8dsettlements-map-2023> (a letöltés ideje: 2023. január 15.); *PeaceNow*, „Population”, <https://peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population> (a letöltés ideje: 2023. január 15.); *ECF*, „The Israeli–Palestinian Conflict: An Interactive Database”, <https://ecf.org.il/db/> (a letöltés ideje: 2023. január 15.); *ECF*, „Israeli Settlements Overview Map”, <https://ecf.org.il/maps/571760dd100100ea5e71f0a5?options=ZPBLSE>, (a letöltés ideje: 2023. január 15.). Jeruzsálem kapcsán: *Terrestrial Jerusalem*, „Jerusalem Atlas”, <https://t-j.org.il/> (a letöltés ideje: 2023. január 15.).
- 53 Shapira, Anita: *Israel: A History* (Waltham, MA: Brandeis University Press, 2014), 345. o.
- 54 Wallach, Yair: „The Racial Logic of Palestine’s Partition”, *Ethnic and Racial Studies*, 46., no. 8. (2022): 1576–1598.
- 55 A Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) 2021 márciusában kezdődött vizsgálata kapcsán lásd: *International Criminal Court*, „State of Palestine”, <https://www.icc-cpi.int/palestine> (a letöltés ideje: 2023. január 15.). Az ICC-nek Izrael nem tagja, de vitatja, hogy annak joga lenne vizsgálatot folytatnia, mivel Palesztina nem szuverén állam. Az ICC szerint – amelyhez a PNH 2015-ben csatlakozott – joghatósága kiterjed a szóban forgó területekre, illetve az izraeli–palesztin konfliktusra is.
- 56 Dugard, John: „Israel’s Impunity from Peremptory Norms”, in *Prolonged Occupation and International Law*, szerk. Kiswaanson, Nada és Power, Susan (Leiden: Brill, 2023), 199–222. o.
- 57 Allegra, Marco, Handel, Ariel és Maggor, Erez (szerk.): *Normalizing Occupation: The Politics of Everyday Life in the West Bank Settlements* (Bloomington, IN: Indiana University Press, 2017).
- 58 Zipperstein, Steven E.: „Legal Framing and Lawfare in the Israeli–Palestinian Conflict”, *Israel Journal of Foreign Affairs*, 16., no. 3. (2022): 330–349.
- 59 Palesztin jogvédő szervezetek hosszú évek óta kritizálják az ún. IHRA-definíciót, mert az általa kínált példák antiszemitizmusnak minősítik a palesztin jogok védelmét. *ELSC*, „Suppressing Palestinian Rights Advocacy Through the IHRA Working Definition of Antisemitism”, <https://elsc.support/news/breaking-new-report-reveals-human-rights-violations-resulting-from-ihra-definition-of-antisemitism> (a letöltés ideje: 2023. június 8.).
- 60 Az izraeli diplomaták által hangoztatott érvek szerint az ENSZ Közgyűlés több, Izrael elítélő határozatot hozott 2022-ben, mint az összes többi állam esetében együttvéve, és a hazájuk az egyetlen olyan ország, amely az Emberi jogi Tanács (Human Rights Council, HRC) ülésein állandó napirendi pontként szerepel. Az izraeli érvelés kritikájára lásd például: Confino, Alon: „Learning the Wrong Lessons from the Holocaust”, *+972Magazine*, 2023. február 2., <https://www.972mag.com/holocaust-antisemitism-israel-palestine/> (a letöltés ideje: 2023. február 8.).
- 61 Az ENSZ Biztonsági Tanács 2334 (2016) sz. határozata. United Nations Security Council: „Resolution 2334 (2016) Adopted by the Security Council at Its 7853rd Meeting, on 23 December 2016”, *United Nations*, <https://www.un.org/webcast/pdfs/SRES2334-2016.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 17.).
- 62 McGarry, Brian: „United Nations Security Council Resolution 2334”, *International Legal Materials*, 56., no. 3. (2017): 645–649.

- 63 Ez a megjegyzés nemcsak azokra az amerikai szavazási mintákra (vétókra) utal, amelyeket alkalmaznak minden olyan esetben, amikor Izrael elítélésére kerülne sor az ENSZ-ben, hanem a palesztin állam korlátozott érdekvégyesítési lehetőségeire is. Az UNESCO-ügy (2011) jól illusztrálta, hogy miért ellenérdekelték a magukat tagdíjból fenntartó ENSZ-szervezetek Palesztina felvételében; az Egyesült Államokban két jogszabály (1990, 1994) is tiltja azok támogatását, amelyek a palesztin államot felveszik a tagjaik közé. Lynch, Colum: „UNESCO Votes to Admit Palestine; U.S. Cuts off Funding”, *The Washington Post*, 2011. október 31., https://www.washingtonpost.com/world/national-security/unesco-votes-to-admit-palestine-over-us-objections/2011/10/31/gIQAMleYZM_story.html (a letöltés ideje: 2023. január 17.).
- 64 Ezek felsorolását lásd *Yesh Din*, „Unprecedented”, B. melléklet.
- 65 Az ENSZ-szervek és a számukra készített vélemények listáját lásd: *International Court of Justice*, „Organs and Agencies Authorized to Request Advisory Opinions”, <https://www.icj-cij.org/en/organs-agencies-authorized> (a letöltés ideje: 2023. március 17.).
- 66 „...the Court observed that the construction of the wall and its associated régime create a »fait accompli« on the ground that could well become permanent, and hence tantamount to a de facto annexation.” *International Court of Justice*, „Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory”, <https://www.icj-cij.org/en/case/131> (a letöltés ideje: 2022. november 12.).
- 67 Sachdev, Neha: „From Illegality to Accepted Reality: Analysing the Impact of the I.C.J.’s Advisory Opinion on »The Wall« in Palestine”, *Socio-Legal Review*, 2., no. 3. (2006): 66–82.
- 68 Az ENSZ Közgyűlés 77/247 (2022). sz. határozatának eredeti megfogalmazása szerint: „[it] asks the ICJ – pursuant to Article 65 of the Statute of the Court – to render its opinion on the legal consequences arising from Israel’s ongoing violation of the right of the Palestinian people to self-determination, its prolonged occupation, settlement and annexation of the Palestinian territory occupied since 1967, including measures aimed at altering the demographic composition, character and status of the Holy City of Jerusalem, and from its adoption of discriminatory legislation and measures. ... The resolution further asks the Court how Israel’s policies and practices referenced affect the legal status of the occupation and what are the legal consequences that arise for all States and the UN.” *United Nations General Assembly*: „A/RES/77/247.” A szavazás eredménye elérhető az ENSZ honlapján: <https://digitallibrary.un.org/record/3999158?ln=en> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 28.) Az ICJ hivatalos válaszát lásd: *International Court of Justice*, „The General Assembly of the United Nations Requests an Advisory Opinion from the Court in Its Resolution A/RES/77/247 on »Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem«”, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/186/186-20230120-PRE-01-00-EN.pdf> (a letöltés ideje: 2023. március 31.).
- 69 *United Nations General Assembly*: „A/77/501”, 10. o. A vizsgálat során folyamatosan felhalmozott dokumentumok elérhetőek az ICJ honlapján: *International Court of Justice*, „Latest Developments”, <https://www.icj-cij.org/case/186> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 8.).
- 70 *United Nations General Assembly*: „A/77/501”, 10. o., 29. bekezdés.
- 71 Eredetiben: „De jure annexation is the formal extension of a State’s sovereignty into a territory recognized under its domestic law (but not necessarily under international law). De facto annexation is a term that was used by the International Court of Justice in its advisory opinion on the legal consequences of the construction of a wall in the Occupied Palestinian Territory.” *United Nations General Assembly*: „A/77/501”; *United Nations General Assembly*: „A/77/328”, 4. o.

- 72 Az ENSZ Emberi Jogi Tanács (HRC) jelentéstevője, Francesca Albanese szerint „Israeli expansionism consolidated into an apartheid regime through the longest occupation in modern history”. Lásd: *United Nations General Assembly*, „A/77/356. Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied Since 1967”, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/598/03/PDF/N2259803.pdf?OpenElement> (a letöltés ideje: 2022. szeptember 21.).
- 73 United Nations General Assembly: „A/77/501”, 2. o. Hasonlóan járt a norvég külügyminiszter, Annike Huitfeldt is, amikor az oslói megállapodások 30. évfordulója alkalmában szervezett rendezvényre érkezett 2023 szeptemberében. Biztonsági okokra hivatkozva Izrael nem engedélyezte, hogy szabadon utazzon Ciszjordániában, s – a tervekkel ellentétben – nem látogathatta meg Ramallahtól északkeletre, a kitelepített vagy kényszerkitelepítés előtt álló (450–500 főt számláló) beduin családokat sem, csupán a konferencia helyszínéül szolgáló ramallahi hotelben tudott tájékozódni. Christiansen, Hanne és Espedal, Jan T.: „De bor ved fronten i Israels okkupasjon. Naboene deres er en av grunnene til at Norges plan feilet” *Aftenposten*, <https://www.aftenposten.no/verden/i/APM87x/de-bor-ved-fronten-i-israels-okkupasjon-naboene-deres-er-en-av-grunnene-til-at-norges-plan-feilet> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 22.).
- 74 United Nations General Assembly: „A/77/501”, 10. o., 29. bekezdés.
- 75 Például a norvég külügyminiszter a parlamenthez címzett felszólalásában kijelentette, hogy amint addig, úgy a jövőben is elítéli a megszállást, és kiállnak a területi integritás védelme mellett („For oss handler dette også om vår prinsippfaste fordømmelse av okkupasjon og om beskyttelse av territoriell integritet. Uansett hvor vi ser folkerettstridig okkupasjon”). Huitfeldt, Anniken: „Utenrikspolitisk redogjørelse 21. mars”, *Regjeringen.no*, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utenrikspolitisk-redogjorelse-2023/id2967341/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 18.).
- 76 Eredetiben: „I’m still a diplomat until the 31st of July and have to represent my headquarters on that matter. However, I would certainly be on the right side of history if I were to say that one should not suppress the discussion of whether actually what we’re seeing on the ground constitutes or doesn’t constitute the crime of apartheid.” Magid, Jacob: „Departing EU Envoy: I Won’t Accuse Israel of Apartheid, but It’s Worthy of Discussion”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/departing-eu-envoy-i-wont-accuse-israel-of-apartheid-but-its-worthy-of-discussion/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 18.).
- 77 Montell, Jessica: „Learning From What Works: Strategic Analysis of the Achievements of the Israel–Palestine Human Rights Community”, *Human Rights Quarterly*, 38., no. 4. (2016): 928–968.
- 78 Sfard, Michael: „The Israeli Occupation of the West Bank and the Crime of Apartheid: Legal Opinion”, *Amazon S3*, <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/files.yesh-din.org/Apartheid+2020/Apartheid+ENG.pdf> (a letöltés ideje: 2023. január 18.); *B’tselem*, „A Regime of Jewish Supremacy from the Jordan River to the Mediterranean Sea: This Is Apartheid”, https://www.btselem.org/publications/fulltext/202101_this_is_apartheid (a letöltés ideje: 2022. július 15.); *Human Rights Watch*, „A Threshold Crossed: Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution”, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/04/israel_palestine0421_web_0.pdf (a letöltés ideje: 2023. január 2.); *Amnesty International*, „Israel’s Apartheid Against Palestinians: Cruel System of Domination and Crime Against Humanity”, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/> (a letöltés ideje: 2023. január 2.).
- 79 Az érvelés logikája az IHRA antiszemitizmus-definíciója körül kialakult vitát idézi, amennyiben az és a felsorolt példák összemosásuk Izrael kritikáját és a palesztin jogok

- védelmét az európai (gyökerű) zsidóellenességgel. Gould, Rebecca Ruth: „The IHRA Definition of Antisemitism: Defining Antisemitism by Erasing Palestinians” *The Political Quarterly*, 91., no. 4. (2020): 825–831., <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12883> (a letöltés ideje: 2023. január 2.).
- 80 Steinberg, Gerald M.: „The Apartheid and Racism Campaigns: the NGO Contribution to Antisemitism”, *Israel Affairs*, 29., no. 1. (2022): 52–72. A szerző kapcsán megjegyzendő, hogy a nevéhez fűződik az NGO Monitor nevű intézetet is, amely az izraeli megszállással szemben kritikus, illetve a palesztinok segélyezésében részt vevő nyugati/európai civil szervezetek tevékenységét próbálja nehezíteni. A civil szervezetek ellen irányuló Izrael melletti jogi hadviselés kapcsán lásd: Guinane, Kay: „The Alarming Rise of Lawfare to Suppress Civil Society: The Case of Palestine and Israel”, *Charity and Security Network*, <https://charityandsecurity.org/wp-content/uploads/2021/09/The-Alarming-Rise-of-Lawfare-to-Suppress-Civil-Society.pdf> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 15.); Gordon, Neve: „Between Human Rights and Civil Society: The Case of Israel’s Apartheid Enablers”, *Law & Social Inquiry*, 48., no. 3. (2023):1-27.
- 81 Lovatt, Hugh: „After Years of Diplomatic Inertia, What Can the ICJ Offer Palestinians?”, *+972Magazine*, <https://www.972mag.com/israel-icj-palestinians-occupation/> (a letöltés ideje: 2023. június 12.).
- 82 Felidézve Camus *A lázadó ember* c. munkájának a nürnbergi perre vonatkozó gondolatait: „[w]hen the English prosecuting attorney observes that »from Mein Kampf the road led straight to the gas chambers at Maidenek,« he touches on the real subject of the trial, that of the historic responsibilities of Western nihilism and the only one which, nevertheless, was not really discussed at Nuremberg, for reasons only too evident. A trial cannot be conducted by announcing the general culpability of a civilization.” Albert Camus: „The Rebel”, *The Anarchist Library*, <https://theanarchistlibrary.org/library/albert-camus-the-rebel> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 6.).
- 83 *International Court of Justice*, „Request for Advisory Opinion Transmitted to the Court Pursuant to General Assembly Resolution 77/247 of 30 December 2022 Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem”, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20230117-REQ-01-00-EN.pdf> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 12.).
- 84 Lovatt: „After Years of Diplomatic Inertia”.
- 85 Panepinto: „From Extraterritorial Jurisdiction to Sovereignty”, 208. o.
- 86 Wallach: „The Racial Logic of Palesine’s Partition”.
- 87 A palesztinok számára az első arab-izraeli háború már annak kezdete (1948. május 15.) előtt (1947 novemberétől) az otthonukból való elűzésről vagy menekülésről (*nakba*) szólt. Bár a korabeli pánarabizmus és az egységes arab nemzetre való hivatkozás, illetve az izraeli diskurzus elmosta a különbségeket. Thrall: *The Only Language They Understand*, 137. o.
- 88 Susser: *Israel, Jordan, and Palestine*, 220. o.
- 89 Shenhav: *Beyond the Two-State Solution*, 15., 20., 99–102. o.
- 90 Dekel, Udi és Shusterman, Noa: „Annexation of the West Bank: Where Does It Lead? Insights from a Conference Held at the Institute for National Security Studies (INSS)”, *INSS*, <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/06/special-publication-140620.pdf> (a letöltés ideje: 2023. február 1.), 8. o.
- 91 Thrall: *The Only Language They Understand*, 70. és 81. o.